

LOODI MÕISA LOODUSKESKUSE ARENGUKONTSEPTSION

2014

SISUKORD

1. Sissejuhatus ja mõisted	3
2. Visioon, missioon, eesmärgid	5
3. Loodi mõisa väärtused	6
4. Olemasolevad ressursid	7
5. Keskkonnaharidusteenuste ja piirkonna pakutavate võimaluste analüüs	12
6. Arendatavad teenused	18
7. Sihtgrupid	23
8. Mõisa Looduskeskuse majandamismudel – mõis kui majandusüksus	25
9. Rahavoogude prognoosimine	28
10. Kogukonna/huviliste kaasamine	29
11. Loodi Mõisa Looduskeskuse teenuste SWOT analüüs	30
12. Teenuste vajalikkus ja sotsiaalmajanduslik mõju	33

1. Sissejuhatus ja mõisted

Loodi mõis on andnud eelmisel sajandil peavarju Loodi algkoolile, Viljandi Spordikoolile spordibaasina ja postkontorile. Peale kooli tegevuse lõppemist 1967.aastal kasutusest seismas 18.sajandi keskpaigast pärit härrastemaja on üks väheseid säilinud barokseid puithärrastemaju Lõuna-Eestis.

1987.a võeti mõisa hooned kultuurimälestisena kaitse alla; alates 2010.aastast on mõisa uus omanik MTÜ Loodi Mõisa Arendus asunud mõisakompleksi korrastama ja mõisakeskusele uut elu sisse puhuma.

Loodi mõisa rajatakse puutöönduse õppe-ja külastuskeskust, mis oma ettevõtmiste ja koolitustega tagab kompleksi jätkusuutliku majandamise ning toob piirkonna turismiettevõtlusele tulu kasvava külastajate arvuga. Keskuse mõju piirkonnale ja ka kogu Eestile oleks märkimisväärne ja mitmetasandiline, sest aitab oluliselt kaasa globaliseerumise ja masstootmise tingimustes piirkondade omapära ja konkurentsivõime säilimisele. Kuid tulemusteni jõudmine võtab aega. Loodi mõis on traditsiooniliste oskuste ja teadmiste jagamiseks keskusele väga sobiv koht ning ajaloolisel Mulgimaal on läbi selle võimalus taas oma sisu maailmale tutvustada.

MTÜ Loodi Mõisa Looduskeskus on asutatud 2013.a õppe-ja külastuskeskuse osana loodus-ja keskkonnasäästliku ellusuhtumise kujundamiseks ning sellega seonduva väikeettevõtluse, turismi ja keskkonnahariduse arendamiseks ning kultuuripärandi väärtustamiseks.

Loodi MLK eesmärkideks keskkonnahariduse vallas on laiendada ühiskonnas keskkonnahariduse teemaderingi ja levikut, kaasata rohkem täiskasvanute sihtgrupe ja käsitleda inimtegevuse mõju keskkonnamuutustele läbi ajaloo.

Kahjuks puudub siiani riiklikul tasandil keskkonnahariduse arendamise kava ja rahastamise struktuur ning sellealased koolitused toimuvad peamiselt projektipõhiselt KIK-i haldamisel olevate toetusprogrammide toel. SA Säästva Eesti Instituudi 2012.a läbiviidud uuringu põhjal keskkonnahariduse hetkeseisust märgitakse, et riigi roll on küll KH arendamisel viimastel aastatel suurenenud, kuid puudub koordineeriv asutus ja struktuur, millele on viidatud ka juba KH kontseptsioonis 2006.a. Kuna EU majanduskomisjoni (UNECE) keskkonnapoliitika säästvat arengut toetava hariduse kompetentside ekspertgrupp on kinnitanud suunised säästvat arengut toetava õppe ja õpetamise pädevuste kohta, siis peab ka Eesti lähiajal keskkonnahariduse korraldamise ja rahastamise struktuuri kinnitama ja selle arengut igakülgset toetama.

Loodusharidusena käsitletakse eelkõige õuesõppe vormis noortele ja täiskasvanutele antavat haridust, mille sisuks on liikide ja nende elupaikade tundma õppimine ning looduses olemise vahetu kogemine. **Keskkonnaharidusena** mõistetakse nii õuesõppe vormis kui klassiruumis läbiviidavat õpet, mille sisuks on looduskeskkonna väärtustamine, inimese

tegevuse, sh tarbimise ja heitmetekke mõju mõistmine ja igapäevaste tarbimisotsuste mõjutamine keskkonnahoidlikkuse suunas.

Säästva arengu haridusena mõistetakse haridust, millega antakse teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse väärtushinnanguid, mis aitavad inimestel mõista oma tegevuse pikaajalisi tagajärgi, sealjuures nii majanduslikke kui sotsiaalseid, suurendavad hoolivat suhtumist loodusesse ja teistesse inimestesse teistest kultuuridest, rahvustest ja religioonidest. Lihtsustamise eesmärgil kasutatakse keskkonnaharidust ka üldmõistena, millega tähistatakse loodusesse hooliva suhtumise õpetust.

Säästvat arengut toetava hariduse suhtes on keskkonnaharidus Eestis hetkel kallutatud tugevasti loodushariduse suunas ja sotsiaalne ning majanduslik aspekt on esindatud minimaalselt või peaaegu puuduvad.

Loodis on olemas toetav keskkond puutöönduse koolituste ja alustavate väikeettevõtete näol – need on komponendid, mis mujal puuduvad, aga mis on vajalikud säästvat arengut toetavate õppeprogrammide läbiviimiseks ja igapäevaseid valikuid kirjeldavate seoste tutvustamiseks.

2. Visioon, missioon, eesmärgid

Loodi mõisa visiooniks on olla aastaringselt avatud õppe-ja külastuskeskus, kus õpetatakse ja tutvustatakse traditsioonilisi ehitusoskusi, puitkäsitööd; pakutakse säästvat arengut toetavaid keskkonnahariduslikke programme, korraldatakse üritusi ja propageeritakse keskkonnasäästlikku mõtteviisi.

Loodi mõisa õppe-ja külastuskeskuse missiooniks on säilitada siinsed traditsioonilised pärandpuutööoskused ja viia keskkonnasäästlik mõtteviis meie igapäevaellu.

Missiooni viivad ellu 3 Loodi mõisas tegutsevat MTÜ-d, kelle valdkondlikud eesmärgid toetavad mõisa kui tervikliku kompleksi arengut.

MTÜ Loodi Mõisa Arenduse eesmärgid:

Loodi mõisa väljaarendamine õppe-ja külastuskeskuseks, sealhulgas

- *tingimuste loomine keskkonnasäästliku ettevõtluse arenguks
- *mõisale jätkusuutliku majandusmudeli loomine

Mõisa kõrvalhoonetes tegutseva Rahvusliku Ehituse Seltsi eesmärgid:

1. Traditsioonilistel viisidel põhineva ehitustegevuse ja puutöönduse praktiseerimine ning sellega tegelevatele ettevõtjatele inkubatsioonitingimuste pakkumine.
2. Puiduerialade õpilastele praktikavõimaluste pakkumine, koostöö arendamine
3. Rahvusvahelise koostöö arendamine täiendõppe ja praktikavõimaluste pakkumisega teistes riikides ja kogemuste vahetamine

Mõisa peahoones tegutseva Loodi Mõisa Looduskeskuse eesmärgid:

1. Keskkonnahariduslike programmide väljatöötamine ja pakkumine õpilastele ja täiskasvanutele
2. Loodi Looduspargi ja Viljandimaa loodusväärtuste eksponeerimine ja tutvustamine
3. Loodi mõisa ja piirkonna ajaloo eksponeerimine ja tutvustamine
4. Mõisapargi kujundamine puhkemajanduslikult väärtuslikuks alaks (vabaõhu üritused, kontserdid, aia koolitused)
5. Rahvusvahelise koostöö arendamine piirkonna loodusturismi propageerimiseks, keskkonna- ajaloo programmide pakkumiseks, looduslike ehitusmaterjalide tundmaõppimiseks ja kasutamiseks

3. Loodi mõisa väärtused

Loodi mõisa väärtused tuginevad 4-le sambale, mis kokku teineteist toetades moodustavad ühtse terviku ja on aluseks mõisakompleksi jätkusuutliku majandamismudeli väljaarendamiseks.

I Traditsioonilise ehituse ja puutöönduse keskus

Füüsiline: mõisa kõrvalhooned töökodadena kasutusel, mõisa olmehoone-külamaja katab esmased vajadused koolituste ja infopäevade läbiviimisel ning lahendab olmeküsimused

Inimesed : Rahvusliku Ehituse Selts koondab Eesti parimad pärandpuutöö oskused, teadmised, entusiasmi ja sidemed meistrite võrgustikega.

II Loodi Mõisa Looduskeskus

Füüsiline: potentsiaal mõisa renoveeritava peahoonega saada esinduslikud ruumid näitusteks ja õppeklassideks, lähipiirkonnas mitmed populaarsed matkarajad ja loodusobjektid(Sinihalliku, Paistu-Loodi); Viljandi linna lähedus soosib keskuse külastatavust

Inimesed: MTÜ asutajad erinevatelt eluvaladelt, huvitatud piirkonna looduskeskkonna tutvustamisest, suur toetus külaelanikelt, sobitub asukohalt hästi maakonna keskkonnahariduse võrgustikku. Koostööks head tingimused Rahvusliku Ehituse Seltsiga, teiste maakonna looduskeskustega.

III Loodi mõisakompleks

Füüsiline: Peahoone arhitektuuriajalooline väärtus – Liivimaa üks väheseid säilinud barokseid puithärrastemaju. Kõrvalhooned aktiivses kasutuses töökodadena.

Mõisa park, renoveerimistööd on käimas, suure potentsiaaliga puhkeala

Inimesed: mõisa kultuuripärandi säilimisest ja piirkonna arengust huvitatud eraomanik, kaasatud tegutsevad MTÜ-d ja külaselts.

Mõisa ajalugu, kooli ajalugu, säilinud detailide järgi taastatav arhitektuuripärand kannab eksponeerimisel suurt miljööväärtust.

IV Loodi Looduspark – kaitseala maastiku eripära ja liigirikkuse säilitamiseks, (kaitseala koosseisu kuuluvad nii Loodi kui Heimtali mõisapargid, Sinihalliku linnus): ürgorud, liivakivipaljandid, 10 väikejärve: õppeprogrammid, matkarajad, loodusretked ja kaitsealuste objektide tutvustus mõisas

Õppe-ja külastuskeskuse arendamise üldiseks eesmärgiks mõisakompleksi jätkusuutlik majandamine ja piirkonna arengu hoogustamine.

Ettevalmistustööd käivad peahoone renoveerimiseks ja kogukonnale ning kompleksile vajalike teenuste väljaarendamiseks.

I samm töötab ja areneb, lisandub uusi noori meistreid, laieneb võrgustik ja rahvusvahelised sidemed,

II samm on tegutsenud 1 aasta ja osaleb maakondlikes keskkonnaharidusprojektides, käimas on teenuste väljatöötamine ja planeerimine. Keskkonnahariduse osatähtsus on kasvamas ja säästvat arengut toetavat õpet lõimitud programmidega on tänases haridussüsteemis võimalik pakkuda õppekavaga seonduvalt peamiselt mitteformaalses vormis. Loodi mõisas loodav kultuuri-ja loodusväärtustele tuginev õppekeskkond toetab kõigi üritustel osalejate ja külastajate teadmiste ja oskuste omandamist ja keskkonnasäästliku mõtteviisi kujunemist.

III samm - kõikidele mõisakompleksi osadele on valminud renoveerimisprojektid, käimas on peahoone muinsuskaitse uuringud, pargi renoveerimine

IV samm – kaitseala loodud 1990, palju üksikobjekte ja huvitavaid vaatamisväärsusi, mida hetkel kusagil ei tutvustata ega eksponeerita.

4. Olemasolevad ressursid

a) Looduslik ressurss

Loodi küla paikneb Viljandi maakonna suurimal maastikukaitsealal (3462 ha) **Loodi looduspargis**, mis moodustati 1990. aastal ja hõlmab Sakala kõrgustiku keskosa. Kaitseala eesmärgiks on tagada Sakala kõrgustiku maastiku eripära säilimine ning haruldaste taime- ja loomaliikide elupaikade kaitse. Kaitseala koosseisu kuuluvad ka Loodi ja Heimtali mõisapargid.

Loodi looduspargi maastikus domineerivad ürgorud, mis koos lisaorgudega moodustavad kauneid vahelduvaid orumaastikke. Looduspargi põhjaosas paikneb Tänassilma-Viljandi-Raudna ürgorg. Orus voolavate Sinialliku ja Viraski oja kallastel paljanduvad kesk-devoni Aruküla lademe punased liivakivid, moodustades Paistu ürgorus maaliliste paljandite rea. Lähim neist Loodi põrguorg jääb mõisast 500m kaugusele.

Looduspargi territooriumile jääb 10 väikejärve, neist Sinialliku järv koos oja ja allikatega on Loodi mõisast ca 1 km kaugusel.

Looduspargi pindalast on 55% kaetud metsaga. Tänu reljeefi vaheldusrikkusele ning muldade varieeruvusele on metsakooslused mitmekesised. Iseloomulik on suur laanemetsade osakaal (54%), levinumad on salumetsad (13%) ja palumetsad (9%), mis on valdavalt kõrge vanusega.

Looduspargi kaitstavatest liikidest on harvaesinevaid taimeliike 17. Eesti looduses kasvavast 36-st *orhideeliigist* on esindatud 12. Registreeritud on ka haruldase seeneliigi *roosa võrkheiniku (Rhodotus palmatus)* kasvukoht.

Kokku on registreeritud 114 liiki linde. Haruldastest liikidest on elupaiga leidnud *väikekonnakotkas (Aquila pomarina)*, *händkakk (Strix uralensis)* ja *laanepüü (Bonasia bonasia)*. Eestis esinevast kaheksast *rähniliigist* võib looduspargi metsades kohata seitset. Vanadele mõisaparkidele omaselt on haruldasematest imetajaliikidest esindatud *nahkhiired*. Heimtali ja Loodi mõisaparkides on eriti rohkearvuline *tiigilendlaste (Myotis dasycneme)* koloonia.

Looduspargi kaitseala vastab osadena ka EL loodus- ja linnudirektiivi kriteeriumitele ning kuulub Natura 2000 võrgustiku alade nimistusse. Loodusväärtuste kaitse tagamise eesmärgil on looduspargi jagatud sihtkaitse- ja piiranguvöönditeks. Sihtkaitsevööndeid, kus majandustegevus on keelatud on looduspargis kokku 11. Loodi mõisale neist lähimad on Tõllamäe, Loodi-Püstmäe, Paistu ürgoru ja Sinialliku sihtkaitsevööndid.

Lähipiirkonna tuntumad looduskaitsealused objektid:

*mõisast 500 m kaugusel **Püstmäel** kasvab üks Eesti vanemaid ja suuremaid **lehisepuistuid**, mille rajas 1820.aastal Loodi mõisnik von Bock. Samal künkal asub ka mõisniku pere hauaplats. Kõrgeim puu 43,2m ja suurima puu läbimõõt 92 cm.

* Loodi mõisa taga on **Paistu tehisjärv**, mille kõrvalt saab alguse matkarada. Rada kulgeb mööda reljeefset maastikku ja jõuab suurima paljandini, mida rahvasuus kutsutakse **Loodi põrguks**. Paljandi alumises osas on koobas, kust väljub allikas. Paistu ürgorus on kokku seitse paljandit, kõrgeim neist Loodis 15,2 m

*Tõllamäel, Paistu ürgoru veerul oli endine hiietammik, mis on olnud mõisapargi oluliseks osaks. Tänapäevani on seal mitmesaja aasta vanune looduskaitsealune **Tõllamäe tamm**, ümbermõõduga 646 cm, kõrgusega 25 m (mõisapargist 130 m kaugusel). Lõuna-Eestis hävitati 17.-18. sajandil palju pühapaiku ja seetõttu ei ole nende ajalugu ka niipalju uuritud kui Põhja-Eestis.

***Loodi mõisa park** on rajatud 18.sajandil algselt barokkstiilis. Mõisasüdame ajalooline ruumiline ülesehitus on üldjoontes tänapäevani säilinud. Võrreldes hetkeolukorda 19.saj lõpu maakasutusega pole mõisaansambli kontaktvööndis ka metsamaa osakaal oluliselt kasvanud, mis toetab pargi eksponeeritavust. Mõisapargi territoorium kuulub põhiosas MTÜ Loodi Mõisa Arendusele, mis annab eelduse mõisahoonestuse ja pargiterritooriumi kompleksseks käsitlemiseks ja heakorrastamiseks. Tänu säilinud teedevõrgule on pargi põhiosad säilitanud

oma esialgsed piirid. Üksikute säilinud pärnade ja tagaväljaku terrasside abil on võimalik tuletada ka hävinud jalgteede asukohad. OÜ Artes Terrae on koostanud Loodi mõisa pargi rekonstrueerimise projekti, milles kavandatud tegevuste järgi on lähiaastatel omanikul plaanis mõisapark järk-järgult taastada.

*Loodi lähipiirkonna maastikukompleksi kuuluvad ka allikatoiteline **Sinialliku järv**(10,7 m) koos muistse linnamäe ja allikaga. **Sinialliku linnamägi** paikneb vallseljakul, kus 12.-13.sajandil asus muinaseestlaste linnus. 19.saj lõpus toimunud Viljandi-Mõisaküla raudtee ehitamisel kaotas linnamägi suure osa oma endisest kujust.

Sinialliku allikat tuntakse ohvriallikana, millega on seotud mitmeid legende. Allikas on nime saanud kristallselge vee ja omapärase sinise varjundi tõttu, mis tingitud põhja settinud sinisest savist. Legend aga räägib siniste silmadega tütarlapsest, kes end mure sunnil allikasse olevat uputanud. Siniallika veel usuti olevat tervendav toime ja allikasse heideti ohvrianniks hõbemünste. Sinialliku järv on palaval suveilmal mõnus suplemiskoht. Järvevee puhtusest annavad märku kalda ääres õitsevad vesiroosid. Järve lähedal on ka laagriplats telkimiseks.

Loodi looduspargi matkarajad: Loodi looduspargiga tutvumiseks on rajatud salumetsa ökosüsteemi tutvustav Heimtali looduse õpperada (1,1–2,5 km), Paistu ürgorus paiknev Loodi matkarada (2 km), Loodi lehisepuistu matkarada (0,5 km) ja Sinialliku matkarada (1,3 km). Polli mägedes asuva Holstre-Polli spordi-ja puhkekeskuse juurde on rajatud erineva pikkuse ja raskusastmega tervisespordirajad, spordikeskus ja vaatetorn.

b)Ajalooline ressurss

Arheoloogilised leiud näitavad, et piirkonna lähem ümbrus oli asustatud esimestel sajanditel p. Kr. Kirjalikes allikates on **Paistut** nimetatud **1234. a.** seoses kirikuga, mis oli kihelkonna keskuseks. Loodi lähipiirkonna varasemast asustusest kõnelevad veel kalmekoht Everti talu põllu sees järve kaldal, kust on leitud luid ja rootsi rahasid, samuti kalme Jänese talu maa sees.

Ordu ajal kuulus Paistu administratiivselt Karksi foogtkonda ning Paistu kihelkonnas oli 12 küla.

Osaliselt säilinud **Sinialliku muistne linnamägi** on rajatud 12.sajandil. Oma arvatava 4300 m² oli see kogu **Sakala** üks suurimaid kindlustatud kohti. Sakala oli pindalalt suuremaid ja tugevamaid muinasmaakondi Eestis ning etendas muistses vabadusvõitluses kandvat osa. Asustus oli ebaühtlane, tihedamalt oli külasid Viljandi ümbruses. Sakala ulatus Pärnust Võrtsjärveni ja Suure-Jaanist lõunasse Läti aladele, tõenäoliselt Ruhja ja Seda jõeni, täpsemaid piire ei ole teada. 1215–23 alistasisid Sakala sakslased; ordu valdusena (aastast 1224) jaotati ta Viljandi komtuurkonnaks (Sakala põhjaosa), Sakala foogtkonnaks (see ühendati 14. sajandi II poolel eelmisega) ja Karksi foogtkonnaks (Sakala lõunaosa). Karksi

foogti valitsemise alla kuulusid Karksi-Halliste, Saarde, Ruhja ja Helme piirkond, 15. sajandi teisel poolel liideti kaks viimast Võnnus (Cēsises) resideeruva ordumeistri haldusalaga.

Esimesed teated **Loodi mõisa** kohta pärinevad 16. sajandi keskelt, mil mõis kuulus Tödwenite suguvõsale. Sajandi lõpus läks mõis Heinrich Tödwen'i õe kaudu Klot'ide kätte (tõenäoline mõisa nime saamine) ning nendelt omakorda sugulussidemetega 1679. aastal Berend ja Wilhelm Bockile. Von Bockide suguvõsale jäi Loodi mõis mitmeks sajandiks kuni mõisate võõrandamiseni. Viimane omanik 1903-st aastast oli Bernhard Woldemar von Bock. Mõisa peahoones tegutses **1929-1967 kool**, hiljem oli hoone mõnda aega veel Viljandi Laste Spordikooli käsutuses. Peahoone on pärit 18. sajandi keskpaigast, 19. ja 20. sajandil on tehtud hoones mõned ümberehitused. Mõisa kõrvalhoonetest olid ait ja laut mõnda aega kasutusel viljahoidla ja kuivatina; nende kasutajate poolt on tehtud sinna ka vajalikke ümberehitisi. Säilinud on ka puitpitsiline historitsistlik puukuur 19. sajandi lõpust, mis on nüüdseks vastselt renoveeritud mõisas tegutseva MTÜ Rahvusliku Ehituse Seltsi poolt.

Mõisad olid majandusüksustena kogu maal mitu sajandit tõmbekeskusteks; nende võimsus kasvas külasid ja mõisatele pandi ka kohustus lastele haridust anda. Alates 1821.a kuni kogukondade asutamiseni 1866.a oli kohalikuks võimuks Loodi mõisavalitsus. Sel ajal oli ka kogukonna kohus, mis pidas mõisas istungeid. 1866.a loodi iseseisev Loodi valla omavalitsus (vallavanem, pääkohtunik ja kirjutaja).

Muinasa-Sakala maakonna järeltulijaks võib pidada viite valda (Halliste, Helme, Karksi, Paistu, Tarvastu) ühendav ja 19. sajandi lõpul etnograafiliselt selgelt eristuvat ala mida hakati nimetama Mulgimaaks. Erisused kombestikust ja keeles on aja jooksul taandunud ja säilinud on peamiselt rahvariiete tüüp ja lõunaeesti keele läänemurre. Esmakordselt on mulkide nime mainitud 1869. ilmunud F. J. Wiedemanni sõnaraamatus ja tegemist on tõenäoliselt läti laensõnaga (mulkis – loll, tobu), mis hüüdnimest muutus aja jooksul hõimunimeks.

c) Füüsiline ressurss

Loodi Mõisa Looduskeskusele on tegutsemiseks kavandatud ruumid mõisakompleksi endisesse härrastemajja. Mõisa peahoone on 18. saj keskpaigast pärit arhitektuurimälestisena muinsuskaitse all ja on üks väheseid säilinud barokseid puithärrastemaju Lõuna-Eestis. Kõige väärtuslikumad on säilinud originaalinterjöörid: maalitud talalad, palkseinad ja tapeedid. Hoone on hetkel suletud ja vajab põhjalikku renoveerimist.

Mõisa peahoonesse on renoveerimisprojekti järgselt kavandatud looduskeskuse õppeklassid, näituseruumid, infokeskus, samuti seminaride ruumid, köök cateringi teenusteks ja suvekohvikuks, mõisahärra sviit. Ümbritsevas mõisapargis on järk-järgult taastamisel endine kujundus ja aiakoolituste funktsioonidega seotud ürdiaed.

MTÜ Loodi Mõisa Arendus on renoveerinud hoone ühe poole katuse, tellitud on hoone muinsuskaitseuuringud ja renoveerimisprojekt, mis valmivad 2014.aastal esimeses pooles. Enne peahoone renoveerimist on võimalik kasutada ruume mõisa olmehoones-külamajas või vajadusel kokkuleppeliselt mõnes valla allasutuses. Mõisa territooriumile jäävas Loodi mõisa pargis on teostatud 2014. a. I etapi taastamistööd, mis sisaldavad endas peamiselt pargi puistu raie- ja hooldustöid.

d) Oskused, teadmised

Loodi Mõisa Looduskeskuse asutamise idee tekkis MTÜ Loodi Mõisa Arenduse juhil Siim Sillamaal, kes leidis sellele kiiresti palju toetajaid. Idee haalus oma eesmärgilt ja põhimõtelt ka mõisa kõrvalhoonetes tegutseva MTÜ Rahvusliku Ehituse Seltsi tegevusega. Asutamiskoosolekul osalesid huvilised erinevatelt elualadelt, lisaks mitmeid aktiivseid külaelanikke, kes tegelevad kodu-uurimusliku tegevuse ja mälestuste talletamisega. Osalejad leidsid, et keskkonnahariduse arendamisel on mitmeid katmata valdkondi nagu täiskasvanutele suunatud programmid, ajaloo-kultuuri-ja keskkonnateemade seotud käsitlemine nii õppeprogrammides kui üldiselt, keskkonnakeemia protsesside tutvustamine ja nendele igapäevaelus tähelepanu juhtimine, keskkonna õigust käsitleva info koondamine ja tutvustamine. Ka Loodi Looduspargi tutvustamine, Sinialliku Linnamäega seonduvad ajaloosündmused ja kogu mõisa arengulugu leiaksid kajastamist looduskeskuse näitustel, trükistes, uurimistöodes ja programmides. MTÜ asutajaliikmete oskused ja teadmised võimaldavad luua Loodi mõisas toimiva struktuuri looduskeskusele ja kaasata selleks vajalikku oskuslikku teavet ning tuge väljaspoolt. Looduskeskus ja Rahvusliku Ehituse Selts täiendavad üksteist ning pakuvad mõlema külastajatele laiemat silmaringi, teadmisi ja suurendavad nii mõisa ja piirkonna külastuspõhjust.

Asutajaliikmete teadmised ja kogemused:

Andres Ansper – lõpetanud TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias rahvusliku ehituse eriala, omandanud teadmisi ja oskusi vanadelt meistritelt ning veab pärandpuutöö kui elukutse tutvustamist ja propageerimist Loodi mõisas. Omab eelnevat kogemust ettevõtlusest ja huvitub loodusvaatlustest, korilusest ja kalapüügist. On läbi viinud pärandpuutööd tutvustavaid koolitusi Loodis, Aimla ja Palupõhja Looduskoolis, Tartus, Tallinnas, Viljandimaal, Setumaal. Tegeleb päikeseenergia põhineva puidukuivatamise tehnoloogia katsetamise ja tutvustamisega.

Siim Sillamaa – on lõpetanud EPA metsandusteaduskonna, töötanud mitmes puitmaterjaliga seotud ettevõttes juhtivatel ametikohtadel ja arendanud viimased 13 aastat edukalt turismiettevõtet OÜ Männiku Metsatalu, osalenud aastaid aktiivselt kohaliku valla volikogu töös ja mitmes regionaalset arengut edendavas ühingu. MTÜ Loodi Mõisa Arendus juhatuse liikmena on ta kogu mõisakompleksi arendamise, toimimise ja jätkusuutliku majandamise eestvedaja ning piirkonna elu edendaja.

Mihkel Maala – metsandus- ja jahindusspetsialist, suurte kogemustega loodusretkede juht ja RMK loodusharidusspetsialist oli Aimla Looduskeskuse juht selle asutamisest alates kuni sulgemiseni, osalenud paljudel loodusõppe koolitajate kursustel (Sagadi metsakool jt.), aktiivne osaleja erinevate seltside tegevuses: ornitoloogiaühing, Eesti Jahimeeste Selts, Eesti Looduskaitse Selts, Eesti Erametsaliit, Metsameeste koor Forestalia, Tartu Akadeemiline Meeskoor jt.

Urve Künsar – lõpetanud Tallinna Polütehnilise Instituudi biotehnoloogia insenerina, omab töökogemusi keemiatööstuse ettevõtetest, müügi ja koolituste korraldamistest, tegelnud aastaid erinevate projektidega s.h keskkonnakaitse ja säilitamise teemadega seondult (Raadil, Meleski, Lahmuse kompleksid ja mõisaparkide renoveerimine), kogemused seenekasvatusest ja saviehitusest, on läbinud TÜ Ökoloogiainstituudi poolt korraldatud mitteformaalse keskkonnahariduse täiendõppe kursused.

Vahur Ruut – kohaliku kogukonna kaasamine ja aktiviseerimine Loodi külaseltsis ja Paistu vallas omab tehnilist rakenduslikku kõrgharidust (mehaanika), huvitub ornitoloogiast ja dendroloogiast, Viljandi Gümnaasiumi Hoolekogu esimees, OÜ Sakala teed töökeskkonna volinik, ametiühinguaktivist.

5. Keskkonnaharidusteenuste ja piirkonna pakutavate võimaluste analüüs

Keskkonnaameti hallatava andmebaasi järgi pakuvad keskkonnaharidust Eestis 82 erinevat keskust ja üks kolme maakonda (Järvamaa, Harjumaa, Raplamaa) teenindav keskkonnahariduse buss. Keskkonna-alaseid programme ja koolitusi pakkuvate keskuste nimekirjas on muuseumid ja asutused (loodusmuuseumid, Tallinna Loomaaed, Eesti ornitoloogiaühing jt), keskkonnaameti osakonnad ja peamiselt SA ja MTÜ-na tegutsevad looduskeskused. **Keskkonnahariduskeskused** on loodud Tartus (kõik sihtgrupid), Kohilas (kõik sihtgrupid; Rapla, Lõuna ja Lääne-Harjumaa), Tallinnas (Lehola keskus, teenindab lasteaegade õpetajaid) ja vastne keskus Pärnus, mis alustas tööd 2013.a septembris. Lisaks tegutseb keskkonnahariduse keskus Saaremaa Ühisgümnaasiumis, kus õpetatakse looduslikest ainetest pesuvahendite, kosmeetika jm kodukeemia toodete valmistamist tasulistel koolitustel.

Kui Tartu Keskkonnahariduse Keskus on loodud erinevate osapoolte (Tartu linn, Tartu Veevärk, Eesti Roheline Liikumine, jt) poolt, siis Pärnu Loodusmaja on olnud tervikuna Pärnu linna eelarves huvikoolina kogu taasiseseisvuse aja. Ent 2010.a. otsustas linna volikogu liita omavahel kaks huvikooli. Pärnu Linnavolikogu otsusega 18. veebruarist 2010 nr 14 liideti Pärnu Tehnika- ja Tööõpetusmaja Pärnu Loodusmajaga. Ühinenud huvikoolide nimeks sai Pärnu Loodus- ja Tehnikamaja (LoTe).¹¹ Tehnika ja looduse ühendamise Tallinnas, kui

Tehnikute Maja ja Loodusmaja ühendati huvikeskuseks TELO, lõppes mõlemale asutusele nende likvideerimisega. Tõenäoliselt läheb Pärnu majal paremini, sest LoTe on saanud Euroopa Regionaalarengu Fondist toetust uue maja koos kaasaegse sisustusega.

Kohila Keskkonnahariduskeskuse suunaks on keskkonnatehnoloogia ja loodusharidus. Koostööpartneriteks on Keskkonnaamet, Eesti Maaülikool, Tallinna Ülikool, ETO, Põllumajandusuuringute Keskus, Eesti Metsaselts, Kohila Maja, Salutaguse Pärmivabrik. Kohila KHK on loodud Kohila valla allasutusena, põhitegevustena vabaharidusliku õppe korraldamine ja mitmekesistamine, huvitegevuste arendamine ja vaba aja sisustamine.

Pärnu Keskkonnahariduskeskus loodi KIK-i finantseeringu toetusega eesmärgil võimaldada erinevatele sihtgruppidele kaasaja ja tuleviku nõuetest ning vajadustest lähtuvat innovatiivset keskkonnaharidust, edendada säästvat arengut toetavat haridust ja kujundada keskkonnateadlikku ellusuhtumist Pärnumaal.

SA Tartu Keskkonnahariduskeskuse asutasid 2002. aastal Tartu linn, Eesti Maaülikool, SA Eestimaa Looduse Fond, AS Tartu Veevärk, MTÜ Eesti Ornitoloogiaühing, MTÜ Eesti Roheline Liikumine, MTÜ Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering ja MTÜ Peipsi Koostöö Keskus.

Tartu Keskkonnahariduse Keskuses tegutsevad:

- laste ja noorte huvikool Tartu Loodusmaja,
- loodus- ja keskkonnainfot edastav Keskkonnainfopunkt,
- täiskasvanute Koolituskeskus.

Tartu Keskkonnahariduse Keskuse tegevuse eesmärgid on

- äratada ja hoida inimestes huvi looduse vastu,
- tõsta elanike keskkonnateadlikkust,
- suurendada iga inimese vastutust looduse ees,
- tutvustada ja levitada säästlikku elustiili nii laste, noorte kui täiskasvanute hulgas.

Viljandimaal on 6 keskkonnahariduslikke programme pakkuvat keskust, milleks on:

Tähetorn Orion, kus huvilised saavad näha ja osaleda meeldejäävates füüsika katsetes ning avastada teadmiste huvitavat maailma, selge ilma korral on võimalik läbi teleskoobi vaadata kuud, planeete ja udukogusid. Külastused toimuvad etteregistreerimisel!

Sobiv programm vastavalt soovile ja vanusele eelneval kokkuleppel.

Eesti Looduskaitse Seltsi Viljandi osakond tegutseb Viljandi linnas ja sellega piirnevates valdades juba 1966. aastast. Praeguseks kuulub osakonda 198 liiget. Korraldatakse seminare ja õppepäevi, matku loodusesse jms.

Seltsi osakond on julgustanud kodanikke sekkuma tähtsate otsuste ettevalmistusse. Prioriteetne on noorte kaasamine erinevatesse loodustemaatilistesse projektidesse (näiteks Globe jne.). Alates 16. juuli 2003. a. kuni jaanuar 2010 oli Viljandi osakond SA KIK keskkonnateadlikkuse koostööpartner Viljandi maakonnas.

Keskkonnaamet pakub koolidele erinevaid õppeprogramme üle Eesti, eelmisel õppeaastal olid selleks:

Puhta vee ABC – vee kasutamine, kaitse ja säästmine, reovee puhastamin., Programm kaheosaline loeng +õppekäik reoveepuhastusjaama Viljandis.

Looduskaitse ajalugu – põhimõtted, kaitse korraldamine ja ülevaade kaitstavatest objektidest Viljandimaal, arutelu kaitse vajalikkusest ja planeerimisest, väljasõit mõnele kaitsealale.

Raba kui elukeskkonna tutvustamine

Sisalikuretk rabas – raba elustik ja seosed liikide vahel, arusisaliku näide

Lilli Looduskeskus (RMK)

MTÜ Lilli Looduskeskus tegutseb Lilli loodusmajas, mis asub endises Polli metskonna kontorihoones.

Lilli loodusmajas pakutakse õppeprogramme erinevatel teemadel, peamine sihtgrupp on lapsed. Suvel on võimalik loodusmajas korraldada laagreid ja kooli ajal saab ette võtta ka kahepäevaseid õppeprogramme. Majas on tuba meisterdamiseks, näituste eksponeerimiseks ning kaltsuvaipade ja patjadega sisustatud kaminatuba loodusfilmide vaatamiseks. Riulitel on hulgaliselt loodusteemalisi raamatuid, lauamänge, puslesid, töövahendeid looduse vaatlemiseks ning töölehti metsarajal liikumiseks.

Maja on avatud 15. maist 15. septembrini kella 10.00 - kuni 18.00-ni RMK Sakala puhkeala teabepunktina. Teistel aegadel saab maja külastada eelnevalt kokku leppides. Loodusmaja

juures on lõkkekoht ja võimalus telkimiseks. Maja juurest algab Lilli õpperada, mis viib salapärase pihlakasaluni, uudistada saab mägralinnakuid, kopsusamblikku, musta toonekure kunagist pesapuud ja palju muud huvitavat.

MTÜ Lilli Looduskeskus teeb tihedat koostööd RMK Kesk-Eesti piirkonnaga, Keskkonnaametiga ja teiste Viljandimaal keskkonnaharidusega tegelevate inimestega. 2012/2013 õppeaastal on käivitati projekt "Keskkonnahariduslikud programmid Viljandimaa lasteaialastele ja 1.-9.klasside õpilastele", mille käigus organiseeriti õppeprogrammide toimumist Viljandimaa erinevates paikades, käesoleval aastal lisandus gümnaasiumiprogramm.

Soomaa Looduskeskus (RMK)

Soomaa looduskeskus asub Soomaa rahvusparkis, Kõrtsi-Tõramaal. Rahvusvahelise tähtsusega Ramsari alade hulka kuuluv Soomaa rahvuspark on moodustatud 1993. aastal. Soomaa eelkäijateks olid Halliste puisniidu botaaniline kaitseala, mis moodustati 1957. a ja neli sookaitseala: Kuresoo, Valgeraba, Kikepera ja Öördi. Rahvuspark on loodud Vahe-Eesti suurte soode, lamminiitude, metsade, maastike ja kultuuripärandi ning tasakaalustatud keskkonnakasutuse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks.

Siinsetel aladel saab tutvust teha suurte soode, lammimetsade- ja niitudega, osa saada Soomaa viiendast aastaajast - üleujutusest ja siinsest kultuuriloost. Hea võimaluse selleks annavad rahvusparkis olevad matkarajad ja vaatlustornid.

Tipu Looduskool on loodud 2007.aastal loodushuviliste isikute vabatahtliku ühendusena

MTÜ Tipu Looduskooli loomise eesmärgiks oli Tipu vana koolimaja baasil looduskooli arendamine, mis oleks olulisemaks loodushariduse pakkujaks Edela-Eestis.

*parandada inimeste suhet loodusega ja vältida sellest võõrandumist

*propageerida alternatiivseid elustiile

*parandada kohalikku elukeskkonda ja aktiveerida külaelu

*säilitada kohalikku kultuuripärandit

*propageerida loodusharidust, säästvat arengut toetavat haridust; korraldada loodus-ja keskkonnateemalisi seminare, laagreid; propageerida kohalikke tooteid ja ökoturismi, levitada rahvusparki kajastavat infot,

Looduskooli tegevusteks on:

- Loodus- ja keskkonnahariduse programmid lasteaia- ning koolilastele erinevatel teemadel;

- Täiendõppevormide pakkumine täiskasvanutele ja õpetajatele;
- Koolitused/seminarid kohalikest traditsioonidest, käsitööst ning säästvast renoveerimisest;
- Loodusõhtute ja perepäevade korraldamine;
- Tipu Looduskooli tervikliku kompleksi loomine;
- Näituste korraldamine Tipu koolimajas;
- Külamuuseumi rajamine kohaliku elulaadi ja kultuuri, töötraditsioonide ning taluarhitektuuri tutvustamiseks.

Tipu küla annab oma asukohaga mitmekülgsed võimalused looduslike elupaikade tutvustamiseks. Tipu koolimaja saab eelnevalt kokku leppides ka külastada.

OLUKORRA ANALÜÜS

Järjest kiirenev valglinnastumine on ka Viljandimaal tekitanud muutusi elanikkonna liikumis--trajektoories; postkontorite, kaupluste jt teenuste sulgemine maal ja koondumine linnadesse, samuti suurte kaubanduskeskuste rajamine mõjutab inimeste tarbimisharjumusi ja -käitumist. Kuigi Viljandimaal suurtööstust ei ole, siis ka teised majandusharud ja tänapäeval levinud tarbijalik elustiil kasvatavad koormust keskkonnale. Pakutavad keskkonnaharidusprogrammid on enamasti suunatud meid ümbritseva looduskeskkonna märkamisele ja tutvustamisele või teatud konkreetsele teemale üksikult; neid programme käsitletakse haridussüsteemi osana erinevatele vanuseastmetele lasteaiast põhikooli lõpuni. Kuid edasi, kui noor inimene omandab eriala ja asub tööle, ei ole tal enam otsest kokkupuudet keskkonnateadlikkuse tõstmisega, kui see ei ole seotud otseselt tema eriala või huvialadega. Kuigi keskkonnahariduse üldise eesmärgina ministeeriumi poolt 2006.a kinnitatud **keskkonnahariduse kontseptsioonis** on parandada kõigi elanike teadlikkust keskkonda puudutavate otsuste ja valikute tegemisel, on sellealane tegevus täiskasvanutele puudulik. Täiskasvanute keskkonnateadlikkust kujundavad üksikud projektid ja massiteabevahendite kampaaniad. Üheks põhjuseks on ka see, et täiskasvanute täiendõppele ja elukestvatele õppele on Eestis hakatudki rohkem tähelepanu pöörama alles viimastel aastatel ja senised kogemused seostuvad peamiselt erialaste oskuste omandamisega, vähem üldharivate teemadega. Teine ja olulisem põhjus on keskkonnaprogrammide rahastamise struktuur, mis on tihedalt seotud koolide õppekavadega. Nii haridus- kui keskkonnaministeerium oma arengukavades küll toonitavad kõikide vanusegruppide kaasamise vajadust, samuti on kultuuriministeeriumi strateegiadokumendis mainitud õppeprogrammide lõimimise vajalikkust ja elukestvatele õppele suurema tähelepanu pööramist, siis seni rahastuse leidnud projektidest enamus järgivad õppekavasid ja on suunatud koolidele.

Looduskeskustes läbiviidavad keskkonnahariduse õppeprogrammid on enamasti õuesõppe osana liidetud kooliprogrammi juurde – õpilased osalevad nendes programmides

kollektiivselt õpetajate algatusel. Täiskasvanuteni jõudev keskkonnaharidus ja sellealane info liigub suures osas praegu läbi õpilaste vanemateni.

MTÜ Loodi Mõisa Looduskeskuse põhikirja arutelul leiti, et seniste pakutavate teemade kõrval vajaks käsitlemist keskkonna ja ajaloo koosmõju tutvustamine, samuti on puudulik praktika- ja täiendõppe võimaluste pakkumine kõrgkoolide keskkonnakaitse tudengitele ja keskkonnaõiguse teemavaldkonna info jagamine. Head võimalused on koostöös Loodi mõisa puutöönduse õppekeskusega arendada välja pärandkultuuri, traditsioone ja taastuvenergia laialdasemat kasutamist tutvustavaid õppematerjale.

Kooliprogrammides ei ole käsitletud inimkultuuri ja keskkonna koosmõju, mis avaldub keskkonnamuutuste jälgimisel ajas. Keskkonnaajaloo seonduvalt saab vaadelda ja võrrelda erinevaid valdkondi: terviseprobleemid ja keskkonnamuutused; inimeste rändest tingitud keskkonnamuutused, majanduse ja tehnoloogia arengust, turgudest, poliitilistest otsustest mõjutatud keskkonnamuutused jne. Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudi juures tegutseb Keskkonnaajaloo Keskus, mis edendab sellealast tegevust Eestis, osaleb rahvusvahelistes projektides ja üle-euroopalise võrgustiku *European Society for Environmental History* töös.

Loodi mõis, mis on asutatud kunagisel Liivimaal palju valdusi omanud baltisaksa Tödwenite suguvõsa poolt, saab olla ise näitlikuks objektiks keskkonna ja inimtegevuse koosmõju kirjeldamisel läbi sajandite, sest tänu mõisnike suguvõsadele on nendega seotud piirkondade ajaloost kaugeleulatuvalt suhteliselt palju dokumente ja informatsiooni leitavad. Kui näiteks 13.sajandist alates oli suur osa Eestist Liivi ordu käes ja 16.sajandil jagati peale aastaid kestnud Liivi sõda Eesti territoorium ära kolme kuninga (Põhja ja Lääne –Eesti/ Rootsi, Saaremaa/ Taani ja Lõuna-Eesti /Poola) vahel, siis on erinevate võimude mõjualadelt leitavad erisused, mis väljendusid nii ehitusviisides, maaharimises ja välisturgudele jõudmisel kaubavahetuses kuni riietumisstiilide ja identiteedi kujunemiseni. Võõrvõimude valitsemisaeg ei viinud mitte ainult rikkust välja vaid tõi kaasa erinevaid kultuurimõjusid ja sõdadevahelist aega võib vaadelda ka siinse elukeskkonna erinevate arenguperioodidena. Piirkonnas suuremaid muutusi põhjustanud ajaloo erinevate etappide mõjutusi oleks võimalik uurida nii etnograafia-, antropoloogia-, sotsioloogia- kui loodusteaduse- ja ajalootudengitel oma uurimistöodes nii Eestis kui välismaal. Piisava ajaloolise materjali olemasolu muudab piirkonna atraktiivseks ka külastajatele, mis mõjub soodsalt turismiettevõttele ning samuti aitab kaasata huvilisi, koostööpartnereid ning fondide finantsabi Loodi mõisa külastuskeskuse väljaehitamiseks ja tegevuste käivitamiseks.

6. Arendatavad teenused

Loodi Mõisa Looduskeskuse keskkonnahariduse programm ja pakutavad teenused arenevad välja koos mõisakompleksis toimuvate renoveerimistöödega. Mõisa olmehoones-külamajas on hetkel võimalus väiksemaid üritusi ja kokkusaamisi läbi viia; koolituste ja suuremate ürituste korraldamiseks on vajalik rentida ruume väljaspool mõisakompleksi.

1) Keskkonnahariduslikud programmid

a) Keskkonnaajaloo programmid:

täiskasvanutele - Programmi väljatöötamine koostöös Tallinna Ülikooli Ajalooinstituudi juures tegutseva Keskkonnaajaloo Keskusega

õpilastele - täiskasvanute programmi baasil koostöös loodusretkede juhtide ja õpetajatega programmi koostamine õpilastele

b) Keemia laiendatud õppeprogramm gümnasiumiõpilastele, eraldi teemadena täiskasvanutele

Keemia meie toidus ja looduslikud alternatiivid - Programmi väljatöötamisel kaasatud Eesti toiduainetetööstuse tegevspetsialistid (piimatooted, leivatooted), kes annavad infot tänapäeva tootmistehnoloogias kasutatavate lisandite ja tehnoloogiliste protsesside kohta. Mis osa need lisandid etendavad, kuipalju on alternatiive. Piimatoodete, leivatoodete ja maiustuste areng viimasel sajandil ja miks on meie toidulaud niipalju muutunud. Kuipalju on meil valikuid ja mis valikud on tootjatel, millest need sõltuvad.

Puhastus-ja värvained, sünteetilised ja looduslikud – kuidas orienteeruda puhastusvahendite valikus ja mis on puhtus, miks värv värvib ja mis olukorras millist värvi eelistada. Millest on tingitud suured toodete hindade erinevused ja kelle kasumit peab keskkond kinni maksma aastaid s.h. inimesed ise. Vee töötlemine ja puhastamine tööstuslikult ja looduslikult.

Keemia: ehitusmaterjalid - sünteetilised ja looduslikud - Ehitusmaterjalide valik looduslikest tingimustest lähtuvalt, mis nõuded esitab neile keskkond. Mis materjale pakub meile oma loodus ja mis jääb kasutatud ehitusmaterjalidest loodusesse. Taastamine, renoveerimine, taaskasutamine. Uued materjalid ja nende tulevaste jälgede vähendamine. Programmi väljatöötamine: ehituskeemia spetsialist, MTÜ Rahvusliku Ehituse Seltsi liikmed.

Programmide eesmärk ei ole mitte ainult info jagamine, mida võib leida ka sihipäraselt internetist otsides, vaid keemia kui õppeaine sidumine igapäevaelus kasutatavate materjalide ja ainetega, tähelepanu juhtimine erinevatele valikuvõimalustele ja nende valikute tulemuste avaldumisele ümbritsevas keskkonnas. Keemia laiendatud programmide läbiviimine toimub osaliselt siseruumides ja osaliselt looduslikus keskkonnas. Koolitustel ei anta hinnanguid, sest niipalju kui on inimesi, on erinevaid maitseid, vajadusi, nõudmisi, soove, võimalusi.

c) Säätlik tarbija ja majandaja.

Diskussiooni tekitamine gümnaasiumi õpilastele. Koostatud ankeet, mille põhjal õpilane jälgib ühes päevas oma tarbimisharjumusi, alates elektrist, soojusest, veest, tekitatud prügi teekonnast, ostetud kaupadest või teenustest. Vabal valikul püüab ta kirjeldada ühe tarbitud toote eest makstud raha liikumist ja jõudmist tootjani/kasvatajani/looduseni.

Programm on kavandatud väljatöötamiseks rahvusvahelise Nordplus Junior projekti raames koostöös Eesti, Leedu ja Norra koolidega.

d) Eakatele : Vanaisadele ja vanaemadele keskkonnaharidusprogrammid „Vanaisade õpituba“ (loodusretk + puutöö õpituba (toimumiskoht Loodi Looduspark ja Loodi mõis) ja „Vanaemade matkatarkused“(loodusretk ravimtaimede tundmiseks, korjamiseks ja kasutamiseks); toimumiskoht Loodi Looduspark + Loodi mõis. „Vanaisade õpitoa“ programmi väljatöötamise on kaasatud MTÜ Rahvusliku Ehituse Selts ja retkejuht. „Vanaemade matkatarkuste“ programmi väljatöötamise on kaasatud retkejuhid. Eakate programm on suunatud kindlale sihtgrupile, sest on ajaliselt planeeritud veidi pikem, koos tee/kohvilauaga ja annab võimaluse eakaaslastega kokkusaamiseks ning suhtlemiseks, kogemuste vahetamiseks. Programmi väljundiks on ka huvide ja võimaluste kaardistamine edaspidiseks eakate kaasamiseks keskkonnahariduslike tegevuste korraldamise (lasteaia ja eakate programmidesse, vm). Teenuse sihtgrupp, ka need kes pole veel pensioniikka jõudnud, on tööturul tõrjutud seisundis. Keskkonnahariduses on aga võimalik oma kogemusi ja elutarkust jagada või õppida jagama ja tunda ennast vajalikuna. See omakorda **tõstab enesehinnangut ning aitab tugevdada erinevate põlvkondade sidusust nii oma peres kui ühiskonnas üldisemalt.**

Terviserada senioridele Loodi külamajast kaitsealuse **Tõllamäe tammeni** (260 m, Viljandi – Nuia maanteest 500m).

Tõllamäe tamm ja tammik asuvad Paistu ürgoru vahetus läheduses. Kaitsevöönd moodustati Tõllamäel asunud hiie kaitseks, mis on praegu vaid osaliselt säilinud. Tammedest suurim on Tõllamäe tamm (kõrgus 25 m, tüve üm 6,46 m). Puu vanuseks hinnatakse üle 300 aasta. Terviserada on kavas rajada olemasoleva tee kõrvale 1m laiune ja 263 m pikkune, katta hakkepuiduga. Tõllamäe tamme lähedale on plaanitud tammepuidust konstruktsioonid. Kasutada kas Loodi mõisa pargist või Viljandi parkidest saadavat puidust

lõhestatud materjali. Nii õnnestub mõned tammed ka küttematerjaliks saamisest päästa. Miljõesse ei sobi tänapäevase töötluse, konstruktsiooni ja viimistlusega detailid. Rajale on planeeritud 3 erineva kõrgusega seljatoega istepinki, 30 meetrit käsipuud, 2 venituspinki, materjali on kasutusmugavuse huvides peale lõhestamist töödeldud. Lisaks 2 infotahvlit, millest üks tutvustab hiiepuid ja tammikut ning teine terviseraja kasutusvõimalusi.

Pingid ja käsipuud võimaldavad ka liikumisraskustega inimestel looduses pikemalt viibida, jalutada endise hiietammikuni, vajadusel teha füüsilisi harjutusi, mille kohta on tahvritel pildid ja õpetused.

MTÜ Loodi Mõisa Looduskeskuse poolt pakutavad keskkonnaajaloo ja keemia programmid viiakse läbi projekti kaasatud omavalitsuste ruumides nt Holstre-Polli Tervisekeskus, muuseumid jt . Kõik käsitletavat teemas täiendavad olemasolevat formaalhariduslikku õpet, pööravad tähelepanu inimtegevuse ja keskkonna vastastikele seostele ja **aitavad kaasa kohalike elanike tervist soosiva elukeskkonna kujundamisele.**

2)Loodi Looduspargi ja Viljandimaa loodusväärtuste eksponeerimine ja tutvustamine

Looduskaitse üheks eesmärgiks on hoida Eestimaa looduskauneid paiku ja säilitada liigilist mitmekesisust selliselt, et see pakuks naudingut ja rõõmu meile endile. Loodi lähipiirkonna loodusväärtusi on kirjeldatud eelnevalt looduskeskuse looduslike ressursside peatükis. Suuremas osas Sakala kõrgustikul paikneval Viljandimaal on arvukalt looduskauneid kohti Statistikaameti 2012 a andmetel moodustavad maakonna 3422 km² kaitstavad alad ca 15%. Sakala kõrgustiku vahelduv looduslik maastik on kaunite vaadete avamiseks ja säilitamiseks vajalik komponent, väga raskelt kopeeritav ja seetõttu ei karda konkurentsi. Siinse maastiku kujunemislugu ei ole püsivalt kusagil piisavalt ja atraktiivselt eksponeeritud. Sakala kõrgustik meenutab suurt kolmnurka, laia alusega lõunas ja ümara tipuga põhjas vastu Navesti jõge. Kõrgustikule on omane tasane ja lainjas pinnamood, mida liigendavad mandrijää sulavete kujundatud ürgorud, mille nõlvadel võib näha Aruküla lademe punase liivakivi paljandeid . Paljudest neist voolavad välja külmad ja selgeveelised allikad, mis on liivakivisse uuristanud sügavaid koopaid.

Loodusväärtuste hoidmiseks on Viljandimaale loodud 26 kaitseala, 4 hoiuala ja 84 püsielupaika. Kaitse alla on võetud 14 parki, millele lisandub 5 parki kaitsealade koosseisus. Kaitstava looduse üksikobjektidena on Viljandimaal kaitse all 27 põlispuud, 11 puudegruppi, 24 rahnu, rändrahu ja kivi ning 11 koobast, paljandit ja allikat. Viljandimaa on kaetud paljude matkaradadega, ka Loodi looduspargi territooriumil on neid ametlikult kokku neli .

Loodi mõisa on planeeritud püsinäitus Loodi Looduspargi vaatamisväärsustest, kus on eksponeeritud kohalikud looduslikud ehitusmaterjalid ja maavarad ning fotonäitused maakonna kaitsealadest ja kaitsealustest objektidest. Looduskeskus hakkab korraldama regulaarselt Sakalamaa loodusfotode konkurssi.

3) Loodi mõisa ajaloo tutvustamine ja eksponeerimine.

Mõisa ajaloo tutvustamisega on tänu mõisnike aktiivsele osalemisele ühiskonnaelus võimalik anda ülevaade kogu Liivimaal toimunud peamistest ühiskondlikest, sotsiaalsetest ja poliitilistest arengutest lõpetades mõisas tegutsenud kooli ja spordikooliga. Kultuuriväärtuste uuringud mõisa peahoones alles käivad ja nende tulemustest on oodata huvipakkuvaid leide ka eksponeerimiseks laiemale avalikkusele. Laiemat huvi võiks pakkuda koostöös Rahvusliku Ehituseltsiga välja töötamisel rändnäitus puitkonstruktsioonide ja puutööndustehnika, samuti enamlevinud puitkäsitööd tutvustav ekspositsioon (fotod, kirjeldused, ajaloolised detailid, tööriistad, tooted, jm).

4) Sinialliku Linnamägi on mänginud eestlaste muistses vabaduvõitluses olulist rolli, kuid siiani ei ole seda paika avalikkusele tutvustatud. Ajaloolisi materjale on olemas juba 19. sajandist (J. Jung), kuigi sajandi lõpus oli osa linnuse vallist lõhutud lubjakivide põletamiseks ja teine linnamäe külg ära kaevatud raudteetammi ehitamiseks. Eelmise sajandi keskpaigas on seal läbi viidud ka mitmeid arheoloogilisi uuringuid, mille tulemused kirjeldavad siinset asustust 11.-13. sajandini. Tänapäeval on Sinialliku järve ääres endise linnamäe jalamil suplemiskoht ja linnamägi oli veel hiljuti kohalikuks jaanitule paigaks.

5) Mõisapargi aia kujundamine ja aianduskoolituste kavandamine. Linnastumise tulemusel on järjest enam neid, kes on aiapidamisest võõrdunud, aga kellel soov ise midagi oma kätega kasvama panna. Mujal maailmas on hoogsalt jõudu kogunud permakultuuri põhimõtetele rajanev vajaduspõhine läbimõeldud süsteem mahepõllundusest ja eetilistest põhitõdedest, mille valdkondlike koolituste ja kursuste järele on nõudlus järjest kasvamas ning Viljandimaal on hea keskkond nende korraldamiseks. Seda toetavad ka mõisa lähinaabritest entusiastlikud ja pühendunud aiapidajad (küllastajaid võõrustav Kaasiku talu aed, Peebu talu)

6) Keskkonnaõiguse teemavaldkonna koolituste ja infopäevade korraldamine

Keskkonnaõigus on õigusnormide kogum, mille eesmärk on looduskeskkonna kaitse kahjulike mõjude eest. Keskkonna-alase seadusandluse loomise, vahendamise ja tutvustamisega Eestis on tegelnud Eestimaa Looduse Fondi osalusel asutatud SA Keskkonnaõiguse Keskus. Eesti Keskkonnaõigusel on üsna lühike ajalugu ja seetõttu iseloomustab ekspertide hinnangul seda juhuslikkus ja süsteemitus. Samad tunnused iseloomustavad vähemal või rohkemal määral ka teiste riikide keskkonnaõiguse arengut, sest muudatuste vajadusi dikteerivad kõige rohkem avalikkuse suure tähelepanu alla sattunud õnnetusjuhtumid. Süsteemitus on aga põhjuseks ülereguleeritusele, mis on koormav ja erinevalt tõlgendatav nii ettevõtjatele, keskkonnakaitsjatele kui kõigile keskkonnakasutajatele.

Kuna looduskeskkond ja selle probleemid ei tunnusta riigipiire, siis on valdkonnas suur roll rahvusvahelisel õigusel, keskkonnakaitse on üheks keskseks teemaks ka Euroopa Liidu tegevustes, kus on paika pandud kõigi poolt järgitavad põhimõtted.

Keskkonnaõiguses on üha olulisemaks nõuded avalikkuse kaasamise ja keskkonnamõtjude hindamise kohta kui peamised eeldused õiglase keskkonnaotsuse tegemiseks.

Keskkonnaõigus on laiaulatuslik ning sisaldab endas palju spetsiifilisi valdkondi. Eesti keskkonnaõigust iseloomustab selle tihe seos Euroopa Liidu keskkonnaõigusega.

Eestis kuuluvad keskkonnaõiguse valdkonda keskkonnajärelevalve, keskkonnaseire, keskkonnavastutus, looduskaitse ja veekaitse, ohtlike ainete regulatsioon jm.

SA Keskkonnaõiguse Keskus viib läbi Eesti elanikkonna keskkonnavalase teadlikkuse uuringut, mille tulemused avaldatakse 2013.a. novembris, (toetab KIK). Uuringuaruandele lisab KÕK oma soovitused, kuidas elanikkonna teadlikkust õigustest ja kohustustest ning teadmiste kasutusoskust keskkonnaküsimustes parandada.

Keskkonnaõiguse info jagamine piirkonna ettevõtjatele ja omavalitsusjuhtidele, muudatuste tutvustamine ja avalikkuse kaasamise vajadus keskkonnaotsuste tegemisel on piirkonnale vajalik teenus, mis hetkel on kättesaadav peamiselt Tartus ja Tallinnas. Viljandimaal ja teistes Lõuna-Eesti maapiirkondades kerkivad üles teistlaadi probleemid ja teemaarendused kui suuremates linnades ja Loodi Mõisa Looduskeskus on väga sobivaks kohaks keskkonnaõigusega seotud teemade aruteludeks.

7) Looduslike ehitusmaterjalide, traditsiooniliste ehitusviiside ja vanade ajas vastupidanud hoonete renoveerimise propageerimine.

Loodi mõisakompleksi peahoone on puitehitis, samuti on üheks mõisaaegse ehituskultuuri näidiseks vastsetl renoveeritud puitpitsiline puukuur mõisa pargis. Traditsioonilise puutöönduse õppekeskusega koostöös korraldatakse Loodil infopäevi ja kursusi, tutvustades erinevaid võimalusi ja kombinatsioone kohalike materjalide kasutamiseks ehituses.

Maakiviehituskursus – töötlemine, omadused ja sideained

Piirdeaiad, kujundus ja materjalid

Puitkonstruktsioonid, puitkäsitöö

Savi ja lubi ehitusmaterjalidena

Looduslikud soojustusmaterjalid

Haab ehitusmaterjalina

8) Loodusgiidide kursus/ väljatöötamine koostöös kultuuriakadeemia ja jutuvestjaga

Loodusgiidide õpe on Eestis hetkel koordineerimata. Seda korraldab omal initsiatiivil ja koostöös Eesti Giidide Liiduga Lahemaa rahvusparkis tegutsev MTÜ Lahemaa Ökoturism. Põhjamaades on välja töötatud oma standardite süsteem ja kvalifikatsiooni omistamise tasemed; meil hetkel see puudub kuid on ettevalmistamisel analoogselt põhjamaadega. Kuna meil siiani on giidide koolitusel põhirõhk olnud teadmistel, siis loodusgiidide väljaõpetamisega on muutunud aktuaalseks giidide kui interpreteerijate õpe – giid on lüli küllastaja ja ressursi vahel, suurem rõhk on erinevate taustade ja kultuuride tõlgendamisel kui faktide üleslugemisel. Sellist õpet ei paku Eestis keegi ja Loodi mõis oma miljööväärtuse, kultuuriajaloolise tausta ja asukohaga looduspargis Mulgimaal omaks selleks peale peahoone renoveerimist häid eeldusi.

LMLK osaleb rahvusvahelistes koostööprogrammides, mis arendavad keskkonnaharidust, tutvustavad kohalikke traditsioone ja loodusturismi. Läbiviidud projekte tutvustavad materjalid, trükised ja muu jagatav info on leitav infopunktis ja keskuse kodulehel. Hooajaliselt on kaasatud keskuse töösse vabatahtlikke, kes aitavad korraldada üritusi, valmistada ette näitusi, koolitusi, osalevad pärandobjektide, pargi ja aia taastamistödel.

7. Sihtgrupid

Arendatavad teenuste sihtgrupid on erinevad alates kohalikest elanikest - õppurid, turistid, loodushuvilised kuni erinevatel aladel tegutsevate ettevõtjateni.

Kohalikud elanikud on juba kaasatud mõisakompleksi tegemistesse, kui renoveeritud sai mõisa olmehoone/külamaja ja mida nii mõisas tegutsevad ühingud kui külaselts oma vajadusteks ja kokkusaamiskohana kasutavad. Edaspidi on mõisakompleks kohalikele elanikele lisaks võimalikuks teenuste ja toodete turuks ja tööpakkujaks.

Õppuritest noorimad saavad osaleda keskkonnahariduse õppepäevadel ja üritustel, põhikoolile/gümnaasiumile on kavas ka puutööd tutvustavate kursuste korraldamine ja töökoja võimaluste tutvustamine. Keskkonnahariduse programmid ajaloo-, keemia- ja säästva arengu käsitlemiseks on samuti kavandatud osaliselt Loodi mõisa õppeklassis läbiviimiseks.

Ülikoolidele ja üliõpilastele praktikabaasi pakkumine ning lõputööde uuringud koostöös Viljandi muuseumi, Keskkonnaametiga, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemiaga.

Aiandushuvilised ja elukestva õppe kursustel osalejad saavad omandada uusi oskusi ja teadmisi koos miljööväärtuslikust keskkonnast lisanduvate emotsioonidega ja ühendada kursused puhkusega looduses.

Turistidele nii Eestist kui välisriikidest on mõisakompleks koos ekspositsioonide ja pakutavate teenustega osa meie ajaloost ja siit leiab infot lähipiirkonna vaatamisväärsuste ning majutus-

ja toitlustusvõimaluste kohta. Hooajal töötab mõisas välikohvik, samuti on saadaval kohalikud käsitöö tooted ja avatud töökoja teenused.

Ettevõtetel ja asutustel on võimalus läbi viia ja tellida koolitusi, vabaõhuüritusi, osaleda infopäevadel ja kursustel, leida kontakte meistritega.

Huvigrupid	Huvid	Kuidas kaasata
1.MTÜ-de liikmed ja toetajad	Mõisa ja piirkonna areng	Otsekontaktid,
2. Külaelanikud, huvilised lähipiirkonnas	Kohalik elukeskkond, töökohad, koostöövõimalused, koolitused, ettevõtlus	Kuulutused keskustes, kohalikus lehes, info edastamine kontaktisikutele, Rahvaüritused – koristustalgud, jm
3. Keskkonnaharidusega seotud inimesed	Koostööprojektid, mõisa teenuste areng,	Maakonna keskkonnahariduse ümarlaud, postitused listis
4. Omavalitsused, koolid	Arendatavad avalikud teenused, koolitusvõimalused,	Otsekontaktid, VOL
5. Ajaloo-, kultuuri-, traditsioonilise ehituse ja puutöö huvilised, elukestva õppe huvilised,	Teadmised, oskused, koostöö, ettevõtlus, meelelahutus, vaba aja veetmine	Info kodulehel, suhtlusvõrgustikes, Koolituste kuulutused
6. Sise-ja välisturistid	Emotsioonid, teadmised, info, puhkus,	Koduleht, turismiorganisatsioonid, koostööpartnerid
7. Ettevõtted ja asutused	Koolitused, üritused, teadmiste vahendamine, ruumide rent,	Koduleht, otsekontaktid,

8. Mõisa looduskeskuse majandamismudel – mõis kui majandusüksus

8.1 ÄRIIDEE

Loodi Mõisa Looduskeskuse tegevus on suunatud laiadele sihtgruppidele: meie klientideks on erineva astme koolid, seltsid, ühingud, eraisikud. Teenuste lõpptarbijateks õpilased, täiskasvanud: õppijad, õpetajad, ettevõtjad, turistid, pered. Pakume õppe-ja praktikaprogramme, käeliste oskuste ja teadmiste arendamist, miljööväärtuslikku keskkonda ja emotsioone, giiditeenuseid. Õppeprogrammid ja kursused on suunatud säästvat arengut toetavate põhimõtete ja traditsioonilisi oskusi väärtustavate ideede tutvustamisele. Mõisa peahoones on väljapanekud ja näitused Loodi Looduspargist, piirkonna ajaloo ning elulaadist.

Toimuvad keskkonnaajalugu ja pärandkultuuri tutvustavad üritused ja filmiõhtud erinevas vanuses sihtrühmadele.

Loodi Looduspargis on rajatud erineva tasemega matkarajad, mis on kasutatavad nii õppe- kui terviseedenduse ja rekreatsiooni eesmärkidel.

Sinialliku senised matkarajad on populaarsed öuesõppe sihtkohad olnud Viljandi läheduse ja looduskeskkonna vaheldusrikkuse tõttu. Loodi mõisast kavandatakse paisjärve äärde ja Tõllamäe hiietammikusse suunduv lühike rada ning Siniallikule ja Holstresse viivad pikemad terviserajad, mis lisavad mitmekesisust ja toovad välja Loodi kaitsealuse maastiku ilu märkamise ja vahetu kogemise võimaluse.

Loodi Mõisa LK prioriteediks keskkonnahariduses on keskkonna mõiste laiem käsitus nii programmides kui üritustel. Alustada on plaanis keskkonnaajaloo ja keemia programmidega, mida saab lõimida kooliprogrammide erinevate ainete õpetamisel ja luua seoseid, mida tänane formaalhariduse süsteem ei paku. Loodi MLK eesmärkideks on laiendada ühiskonnas keskkonnahariduse teemaderingi ja levikut, et pöörata tähelepanu keskkonnas toimuvate looduslike, majanduslike ja sotsiaalsete protsesside vastastikusele mõjule, mis tänase ühiskonna on kujundanud.

Need teadmised suurendavad inimeste vastutustunnet ja teadlikkust oma valikute tähtsusest, kasvab huvi oma lähiümbruse, piirkonna arengu ja maailmas toimuva vastu.

Mõis on hea näide oma ajas toimunud majandusmudelist; mõisakompleksid ei olnud algusest peale ka looduskaunid kohad, vaid on sellisteks kujundatud. Nende toimimine pidi olema omas ajas jätkusuutlik ja energiasäästlik, kompleks pidi tagama ka emotsionaalse tasakaalu, mida hilisem ühiskonnakorraldus tihti vajalikuks ei pidanud.

Nii mõisapark kui hooned loovad toetava keskkonna eri ajastutel toimunud koosmõjude ja arenguetappide paremaks mõistmiseks. Kavas on teha piiriülest koostööd, osaleda

rahvusvahelistes projektides, siduda pakette erinevate koostööpartneritega (teiste mõisatega , turusmiteenuste pakkujatega, haridus-ja teadusasutustega, äriühingutega...)

8.2 ÄRIMUDEL

Loodi Mõisa Looduskeskuse koostööpartneriteks on kõrgkoolid(praktika, õppeprogrammid), fondid(programmide väljatöötamine ja kättesaadavus sihtgruppidele), MTÜ-d (koostööpaketid, erinevate teenuste kaasamine), keskkonnahariduse pakkujad (programmid ja juhendajad, ühised maakondlikud või laiemad programmid ja üritused), omavalitsused(avalike teenuste pakkumine, vabahariduse arendamine), majutusasutused, tootlustusfirmad, ürituste- ja turismikorraldajad, Viljandi Muuseum, Holstre –Polli Tervisekeskus, teised mõisad.

Koostöö võimaldab pakkuda sihtgruppidele paremaid teenuseid, tagab parema info liikumise, vähendab reklaami kulusid, suurendab küllastajate arvu ja laiendab turgu, kasvatab käivet ja kompetentsi.

Loodi Mõisa LK saab tulu teenuste müügist, osa õppeprogramme on sihtgruppidele tasuta projektide toel – suurendavad küllastajate arvu, sihtgruppe ja info levikut.

Loodi Õppe-ja Külustuskeskuse osana mõisa majandamisel on **looduskeskuse** teenuste arendamisel peaarõhk mõisa ja piirkonna küllastajate arvu suurendamisel ning piirkonna kui elu-ja puhkekeskkonna väärtuste tutvustamisel.

Looduskeskuse teenused ja õppeprogrammid arendatakse välja koos kompleksi arendamise ja renoveerimistöödega. Algselt on võimalus kasutada külamaja/olmehoonet ürituste toimumiskohana, samuti renditavaid ruume teistelt asutustelt.

teenus	Kliendi segmendid	Väärtus kliendile	Teavitust	Kliendisuhet
1.Keskkonnaharidusprogrammid	Lasteaiast pensionärideni	Teadmised ja vahetu kogemus, seosed: keskkond, ajalugu pärandkultuur	Otsekontakt meiliga, Suhtlusvõrgustikud, kodulehed, keskkonnahariduse portaal	info e-postiga
		Miljööväärtusega kaasnevad emotsioonid nii looduses kui mõisakompleksis	Infopäevad ja-üritused,	Pidevalt värsket info kodulehel
		Praktiline pool: Soovitused,	Isiklikud kontaktid	Tagasiside ankeetide

		nõuanded, nipid, retseptid, juhised, fotod, "nänn"		analüüs
--	--	--	--	---------

teenus	Koostööpartnerid	Olulised võtmepartnerid	Võtmetegevused	Ressursid
1.Keskkonna haridus-programmid	Koolid, klubid, seltsid	KIK , Innove	programmi läbiviimine	Tasuta Programmid (KIK-i või teiste fondide toetus, KOV toetus
	omavalitsused	MTÜ Rahvusliku Ehituse Selts, loodusgiidid(MTÜ)	Toitlustamine, olenevalt programmi pikkusest	osalustasu, tasuliste teenuste tasu
	Viljandi muuseum, looduskoolid, Turismiettevõtjad (Holstre-Polli Tervisekeskus, OÜ Männiku Metsatalu			Partnerite osalus

9. Rahavoogude prognoosimine

Loodi mõisa teenused		2014	2015	2016	2017
Investeeringu	Remont	3000	11000	12500	14000
	Käibekapital	0			
	Muu				
Püsivkulu	Töötasu		1800	1800	2400
	Küte	0	0	0	0
	Muu				
Muutuvkulu	KH programmid	1000	3200	3600	3600
	puutöökoolitused	2200	3000	3000	3000
	Töötasu	1200	1200	1200	1200
	olmehoone	800	800	800	800
Sissetulek	Müüdud ühikud	40	80	86	86
	Ühiku hind	200	250	270	280
	Müügitulu kokku	8000	20000	23220	24080
	Perioodi saldo	1800	1000	2320	1080

10. Kogukonna/huviliste kaasamine

Hetkeseis: Mõisa renoveeritud olmehoone-külamaja pakub tegevusteks ruumi nii külaseltsile kui mõisas tegutsevatele MTÜ-dele, omavaheline koostöö toimib.

Huvigrupid	Huvid	Kuidas kaasata
1. MTÜ-de liikmed ja toetajad	Mõisa ja piirkonna areng	Otsekontaktid,
2. Külaelanikud, huvilised lähipiirkonnas	Kohalik elukeskkond, töökohad, koostöövõimalused, koolitused, ettevõtlus	Kuulutused keskustes, kohalikus lehes, info edastamine kontaktisikutele, Rahvaüritused – koristustalgud, jm
3. Keskkonnaharidusega seotud inimesed	Koostööprojektid, mõisa teenuste areng,	Maakonna keskkonnahariduse

		ümarlaud, postitused listis
4. Omavalitsused, koolid	Arendatavad avalikud teenused, koolitusvõimalused,	Otsekontaktid, VOL
5. Ajaloo-, kultuuri-, traditsioonilise ehituse ja puutöö huvilised	Teadmised, oskused, koostöö, ettevõtlus, meelelahutus, vaba aja veetmine	Info kodulehel, suhtlusvõrgustikes, Koolituste kuulutused

Avatud uste päev 1 x igal aastal kujundada traditsiooniks ja tutvustada tehtut ning kavandatavaid plaane, millega huvilised saaksid aegsasti arvestada. Loodi MLK soov on luua huvigrupp, kellega tulevikus korraldada ühistegevust - hoogtööpäevi, ajurünnakuid, ideede üle arutlemist - kuidas korraldada elu nii, et meie keskkond seda toetab ja meie tegevus keskkonda säilitab. Täiskasvanute kaasamine mitteformaalsesse õppesse areneb meil visalt, seetõttu on vaja tagada, et koolitused/üritused oleksid piisavalt atraktiivsed, huvitavad ning toovad kasu, mis oleks mõõdetav ühiskonna poolt aktsepteeritavates väärtusmõõtudes. Meie ühingu pakutavad keskkonnahariduslikud teenused on väljaarendamise algusjärgus ja senioride programmi läbiviimine võimaldab kaardistada senioride kaasamise võimalusi ja vorme erinevate looduskeskuse tegevuste juurde edaspidiseks (teised õppeprogrammid, trükiste koostamine, töötoad, terviseedendus). 2015.a sügisel saab teha esimesi kokkuvõtteid ja anda aru ning pidada nõu omavalitsuste ning koostööpartneritega, mis suunas teenuseid edasi arendada, kui suur saab olema omavalitsuste panus ja mis on sihtgruppide soovid ja vajadused. Maakondlik keskkonnahariduse ümarlaud annab võimaluse tutvustada oma plaane ja hoiab kursis maakonnas toimuvate üritustega.

Nii keskkonnaajaloo kui keemia laiendatud kursus on kavas arendada välja edaspidi mitmeosaliseks, töötada välja hindamise süsteem koos ekspertidega ja anda kõikide kursuse osade läbijatele tunnistus. Vastav märge CV-s annab teada osalejate huvist ja vastutustundest meid ümbritseva keskkonna vastu ka tulevastele tööandjatele, näitab aktiivset ellusuhtumist ja väärtushinnanguid.

Kuna Loodi mõisa peahoone renoveerimine võtab aega mitu aastat, siis keskkonnaharidusteenuste arendamine toimub niikaua projektipõhiselt. Arvestades Viljandi maakonnas tegutsevate ja teiste keskkonnaharidusteenuse pakujate profiili näeme me oma teenuste järele laiemat vajadust ja võimalusi arenemiseks ka väljaspoole maakonda.

11. Loodi Mõisa Looduskeskuse teenuste SWOT analüüs

TUGEVUSED (seesmised asjaolud, mis aitavad kaasa eesmärgi saavutamisele)

1. Liikmete suur kogemustepagas erinevatest valdkondadest
2. Loodi mõisakompleksi potentsiaal – mõisapark, ajalooline taust ja hooned, kaitsealused objektid nii mõisas kui lähiümbruses.
3. Loodi Looduspark, Sinialliku allikad, matkarajad, linnamägi
4. Paiknemine maakonna keskel ja Viljandi linna lähedal(10 km), kerge ligipääs
5. Loodi mõisa olmehoone/külamaja olemasolu ja kasutusvõimalus
6. Tegutsev Loodi külaselts
7. Kogemused ja võimekus projektide algatamiseks ja läbiviimiseks
8. Rahvusvahelistes projektides osalemise kogemused
9. Atraktiivne ja kaunis ürgorgudega vahelduv lainjas maastik

NÕRKUSED (seesmised asjaolud, mis takistavad eesmärgi saavutamist)

1. Oma ruumide võimalused piiratud kuni mõisa peahoone renoveerimiseni
2. Alustava keskusena puudub tuntus ja valdkondlik koostöövõrgustik.
3. Kulude planeerimisel pole võimalik toetuda varasemate teenuste kalkulatsioonidele
4. Arendatavate keskkonnahariduslike teenuste väljatöötamine nõuab suuremat ajakulu, kompetentsi ja ettevalmistust kui loodusharidusteemad, kuna looduskeskkonna abistav roll nendes on suhteliselt väiksem.

VÕIMALUSED (välised tingimused, mis aitavad kaasa eesmärgi saavutamisele)

1. Asukoht looduskaunis kohas, looduspargis, linna lähedus
2. Toimiv keskkonnahariduse pakkujate võrgustik maakonnas, koostööprogrammid.

3. Mõisakompleksi osana suurenevad võimalused mitmekülgseteks teenusteks ja osalemiseks piiriülestes programmides
4. Eesti elanike kasvav huvi keskkonnahariduslike ürituste, matkade ja õppeprogrammide vastu.
5. Ettevõtjate ja eraisikute huvi suurenemine keskkonnahoiu ja –hariduse vastu
6. Programmide pakkumise laiendamine väljaspoole Viljandi maakonda
7. Keskkonnahariduse arendamiseks on loodud riiklik programm, teenuste järele suurenev nõudlus, täiendõppevõimalused,
8. Loodusmaja või suurema keskuse puudumine Viljandi linnas ja selle lähiümbruses

OHUD (välised tingimused, mis takistavad eesmärgi saavutamist)

1. Elanike väljarände jätkumine Viljandimaalt suurendab ükskõiksust ja vähendab inimeste huvi keskkonnahariduse ja piirkonna arengu vastu.
2. Mõisakompleksi renoveerimine venib, finantsid ja ajakulu suuremad ettearvatust, looduskeskuse ruumikasutus jätkuvalt piiratud
3. Omavalitsuste huvi vähenemine seoses tulubaasi vähenemisega.
4. Kogemuste puudumisest täiskasvanutele keskkonnaharidusteenuste pakkumisest ei ole teenused sihtgrupile piisavalt atraktiivsed või ei suudeta sihtgruppe kaasata.
5. Suur konkurents keskkonnaharidusteenuste pakkujate vahel ja projektipõhiste toetuste vähenemine.
6. Olulised projektitaotlused jäävad ilma toetuseta

RISKIDE MAANDAMINE

Äriplaani realiseerimisel peale projekti lõppemist ja edasiste põhikirjaliste tegevuste elluviimisel on suuremateks riskideks:

1. Väljaränne - seotud suures osas poliitiliste otsustega ja neid riske ei saa me maandada. Küll aga on keskkonnajaloo programmis migratsiooni ja majanduse teemale erilist tähelepanu pööratud ja selle mõju analüüsimine ajaloo erinevatel etappidel tõstab rände jätkumisel huvi meie kursuse vastu.

2. Mõisakompleksi renoveerimistöde venimine ja keskuse väljaehitamise plaanide edasilükkumine

Oma tegutsemisruumide piiratus sunnib projektis kavandatud teenuste väljatöötamisel arvestama nende pakkumisega sihtgruppidele lähemal ja võimaldab teisalt pakkuda teenuseid ka oma maakonnast väljapoole ning teha koostööd teiste maakondade ühingutega. Kuna praegusel hetkel me saame Loodis kasutada ainult külamaja ruume, siis renoveerimistöde venimine mõjub rohkem teiste planeeritud põhikirjaliste tegevuste edasilükkumisele nagu piirkonna loodusväärtuste ja ajaloo näitlikule tutvustamisele, ürituste korraldamisele. Keskkonnaharidusteenuste projektipõhise pakkumisega saab luua ja laiendada koostöövõrgustikku, mis on vajalik keskuse edasiseks jätkusuutlikuks toimimiseks, ühtlasi aidata kaasa investeeringute leidmiseks oma keskuse väljaehitamiseks.

3. Omavalitsuste tulubaasi vähenemine ja teenuste ostmise huvi vähenemine

Omavalitsused on huvitatud piirkonnas projektide läbiviimisest, kus nende omaosalus on suhteliselt väike ja piirkonna elanikele pakutavate teenuste arv suureneb ja mitmekesisustub. Loodi Mõisa Looduskeskuse tegutsemismudel näeb ette oma tulu teenimise läbi ürituste korraldamise, teenuste pakkumise erinevatele sihtgruppidele ja erinevate tasandite koostööprojektide läbi piirkonna küllastajate arvu suurendamise. Paralleelselt on kavas järkjärgult arendada välja tasulisi teenuseid, mille sihtgrupid paiknevad väljaspool maakonda ja siduda oskuste /teadmiste omandamine rekreatsiooni pakettidega koostöös turismiarendajatega. Selline mudel ei eelda omavalitsustelt väga suurt osalust ja peaks tooma toetajaid juurde ettevõtjate hulgas. Hiljutine väikeste valdade ühinemine Viljandi linna ümbritsevaks rõngasvallaks loob Loodi Mõisa Looduskeskusele paremad tegutsemisvõimalused, sest ka uue suure valla piirides ei tegutse tänase seisuga ühtki suuremat keskkonnaharidusteenuse pakkujat. Looduskeskuse väljaarendamisega Loodis luuakse atraktiivne külustuskoht nii lühikese vahemaa kui miljöö poolest ka igas vanuses Viljandi linna elanikele.

4. Kogemuste puudumisest täiskasvanutele keskkonnaharidusteenuste pakkumisest ei ole teenused sihtgrupile piisavalt atraktiivsed või ei suudeta sihtgruppe kaasata.

Täiskasvanute kaasamine elukestvasse õppesse ja muus vormis mitteformaalsesse õppesse on Eestis nagu ka mujal Ida-Euroopas aeglane protsess, mis omab ühiskonna arengule suurt mõju kiiresti muutuv maailmas.

Seega ei olegi palju neid ühinguid, kellel selliseid pikaajalisi kogemusi oleks piisavalt, pigem on nad olnud kitsamatele sihtgruppidele ja ametialaste oskuste valdkonnast. Parima tulemuse saavutamiseks kaasame seepärast programmide väljatöötamiseks oma ala

spetsialiste ekspertidena nii üldiste soovitude, konkreetsete uuringute ja teabe kui ka meetoodiliste küsimuste ja eesmärkide saavutamise nimel.

5. Suur konkurents keskkonnaharidusteenuste pakkujate vahel ja projektipõhiste toetuste vähenemine.

Projektipõhised toetused ja nende võimaluste olemasolu põhineb poliitilistel otsustel ja seda riski ei saa me kohapeal maandada. Aga Euroopa Liidus on suund keskkonnakaitse korraldamiseks tsentraalselt piiriüleste otsustega ja programmidega ning see on üks tähtsamaid toetatavaid arengusuundi ka järgmises eelarvepaketis. Kohapealsete otsuste osakaal selles valdkonnas väheneb, sest kohtadel on inimestel erinevad arusaamad keskkonnaharidusest ja mujal maailmas toimuvatest arengutest. Seega on selle riski ilmnemise tõenäosus suhteliselt väike.

Suurem risk on konkurentsi tihenemisest, kuid Viljandimaal ei ole hetkel meie pakutavatel teenustel olulist konkurentsi. Samuti ei soovi me teiste omanäoliste ja hästi korraldatud looduskeskustega konkureerida vaid saame neile pakkuda tulevikus oma mõisaga seonduvalt mitmekesist koostööd kuna meie tegutsemistingimused on erinevad.

6. Toetuse taotlejaid on alati rohkem kui võimalusi. Taotluse rahastamise otsused sõltuvad projektiidee tugevusest ja prioriteetide ühtimisest programmide eesmärkidega ning projekti ja osalejate üldisest võimekusest eesmärke saavutada. Mitterahastamise otsuse korral tuleb projekti sisu ümber vaadata ja otsida teisi võimalusi plaanitud tegevuste toetamiseks ja elluviimiseks.

12. Teenuste vajalikkus ja sotsiaalmajanduslik mõju

Enamus siiani pakutavaid keskkonnahariduslikke programme on keskendunud looduskeskkonna tutvustamisele ja suunatud õpilastele. Keskkonda mõjutavaid otsuseid teevad aga igal tasandil täiskasvanud. Prioriteedid on paljuski tingitud KIK-i rahastamise tingimustest, eelistatud sihtgruppidest ning temadest.

Tulevikku suunatud keskkonnaprogrammide puhul on oht, et ajaks, mil tänased noored kasvavad otsustajateks survestab neid järjest enam tarbimisele õhutav majandusmudel arvestama teisi prioriteete, et püsida konkrentsis. Täiskasvanute keskkonnateadlikkuse tõstmiseks on vajalik siduda teavitustegevus praktiliste näidete, oskuste ja kasuga pikemas perspektiivis.

Oma programmide kavandamisel oleme konsulteerinud õpetajate, omavalitsustöötajate, ettevõtjate ja kohaliku elu edendajatega; kaasates eksperte ja koostööpartnereid.

Õppeprogrammide läbiviijatena kaasame kogenud retkejuhte, koolitajaid ja huvilisi, kellele uued väljakutsed uute lõimitud käsitlusega programmide jaoks pakuvad eneseteostuse ja arengu võimalusi. Kuigi algselt on programmide piirkonnaks planeeritud Viljandimaa, siis edaspidi on kavas koostööd teha ka teiste Eesti piirkondade looduskeskuste, muuseumide ja mõisatega. Samuti arendada piiriülest koostööd täiskasvanute keskkonnahariduse valdkonnas lähinaabrite, Skandinaavia ja teiste samas valdkonnas tegutsevate ühingutega.

Kuna täiskasvanute kaasamine elukestva õppe programmidesse Eestis on veel suhteliselt uus ja vajab ühiskonnas tõestamist ja sisseelamist, siis lähtuvad meie hinnangud plaanitavate programmide vajalikkusele ja nõudlusele oma kogemustest ja suundumistest teiste riikide vabahariduse arengutes.

Loodi Mõisa Looduskeskuse teenuste sotsiaalmajanduslik mõju on sihtgrupiti erinev nagu ka nende ootused, huvid ja positsioon ühiskonnas. Gümnaasiumiõpilastele huviharidus mitmekesisust, parema seostatuse saavutamine õppeainete ja igapäevaelu vahel on olnud üks hariduse suurimaid probleeme õppekavades pikemat aega ja keskkonnahariduse programmides on tänastes tingimustes seda kõige efektiivsem pakkuda.

Mõju täiskasvanute sihtrühmale avaldub keskkonnasäästliku mõtteviisi laiemal levikul ja piirkonna väärtustele tähelepanu juhtimisel, mille tulemusena programmides osalejad käituvad ja teevad valikuid keskkonna säilitamist ja parendamist silmas pidades: kasutavad rohkem kohalikke ehitusmaterjale, kohalike tootjate tooteid ja teenuseid, tarbivad kohalikku toitu, tutvustavad piirkonda ja kohalikke väärtusi teistele, väärtustavad ja jagavad oma kogemusi, on avatud koostööks ja suuremaks osaluseks ühiskonnaelus.

Eakate sihtgrupi jaoks on oluline seltsitegevuse elavnemine ja nende oma teadmiste ja oskuste jagamine nii omavahel kui noorematele. Seni on meil eakad olnud ühiskonnas paljudes tegemistes vähe kaasatud, seetõttu nad tunnevad end kohati tõrjutuna ning kasutuna, mis omakorda koormab sotsiaalsüsteemi. Kogutud oskuste ja teadmiste väärtustamine ja pakkumine noorematele ning selle läbi kaasamine mõisa programmidesse annab võimaluse aktiivset osalust ühiskonnaelus jätkata, leida uusi sõpru ja mõttekaaslasi ning olla ühiskonnale meeldivalt kasulikud.

Looduskeskuse tegevused ja mõisahooned uued funktsioonid elavdavad piirkonnas omaalgatuslikke ettevõtmisi ja kodanikuühiskonda, sest oma lähipiirkond ja keskkond puudutavad kõiki ja mõisa näol tekib keskus, kus saavad kokku potentsiaalsed koostööpartnerid ürituste ja koolituste käigus.

Omavalitsustel on ühingute näol olemas partnerid, kellega teenuseid arendada, koostööd planeerida, arengut kavandada ja kuhu koondub oma valdkonnas suurem kompetents ja võimekus.

Avalike teenuste arendamisega kaasnevad ideed ja vajadus uute teenuste ja toodete järele, uute oskuste omandamiseks, info liikumine ja ülevaade piirkonna vajadustest ja võimalustest paraneb ning paraneb ka ettevõtluskeskkond ja omavaheline koostöö.